

INDHOLD:

Jul bag tremmer og pigtråd	243
Fem gange jul	249
Juleaften blandt 11 dødsdømte	255
Tidligere fanger om Ungarn	259
Montgomery i København	259
Friskt initiativ	261
26 lande hjælper Ungarn	269
De sidste dage i Dachau	271
For 12 år siden	275
De danske flygtninge på skovarbejde i Sverige	287
Tyskland bag kulisserne	297
Tysk propaganda i Nord-slesvig	303

Idet vi ønsker en god jul og et lykkebringende nytår beder vi alle bladets venner modtage vor hjerteligste tak for trofast følgeskab i 1956.

REDAKTIONEN

Jul bag tremmer og pigtraad

— Sikke en jul, vi skal få i år, hvis vi kommer ud til juleaften, sagde min cellekammerat i Vestre Fængsels tyske afdeling til mig nogle dage før julen 1943.

Jeg havde siddet fra 12. november 1943, og min cellekammerat Per havde siddet lige fra 29. august 1943.

— Ja, hvis man kan bilde dem ind, at man egentlig ikke rigtig har lavet noget, svarede jeg, så slipper vi måske ud til juleaften.

Det lykkedes ikke for nogen af os at slippe ud til juleaften, men det lykkedes derimod for en del andre fanger, og dette, at nogle slap ud, gav jo en vældig spænding i dagene op mod jul, for når han og hun kunne slippe ud, så kunne jeg måske også være heldig. Sådan var tankerne prægede af spændt forventning.

Juleaftensdag om eftermiddagen blev både Per og jeg kaldt ud på fængselsgangen. — Vi var meget spændt på, hvad det gjaldt, og vi blev begge meget glædeligt overraskede, da vi fik ordre til hver at tage en stabel bibler og påbegynde omdelingen hver på sin side af etagen.

Under omdelingen gentog det samme sig i hver enkelt celle: Fangevogteren stak nøglen i celledøren, drejede nøglen rundt og lukkede op, og nu rettedes et par, to

par eller tre par urolige øjne imod os. Det var så tydeligt, at hver enkelt fange var ængstelig for, hvad hvert nyt besøg i cellen ville bringe.

I hver af cellerne gik jeg hen til cellens beboer eller beboere og sagde: — Goddag! Jeg er selv fange, men jeg har fået lov at omdele danske bibler. Hvis du (I) ønsker det, kan du (I) få een. Den skal blot forblive her i cellen.

Jeg havde den glæde, at alle fangekammerater tog imod. Enkelte endda med glæde, nogle modvillige, andre tilsyneladende uden større interesse.

Det er fortalt mig, at biberne var en gave fra fru Aller, og at

Alle fangekammerater tog mod en bibel, nogle endda med stor glæde.

tilladelsen til at uddele dem var fremskaffet af biskop Fuglsang-Damgaard.

Klokken 3 om eftermiddagen begyndte uddelingen af julemaden. Den bestod af et stykke stegt torsk med kartoffelsalat, og klokken 6 fik hver et kogt preserveret æg og en lille pose bolsjer.

Per havde fra sin kone fået et lille bitte juletræ, ca. 25 cm højt. Selv havde jeg fra min kone fået en lille juledekoration. Den forærede jeg til en anden celle, hvor kammeraterne var helt uden julepynt.

Per og jeg tændte tidligt på aftenen juletræet, som vi stillede på cellebordet. Den ene af os læste juleevangeliet, og af en sangbog, som Per havde skaffet sig, begyndte vi at nynne på julens salmer.

Jeg havde en vældig lyst til at bede overvagtimesteren om tilladelse til ude i fangegangen at synge: "Glade jul, dejlige jul" for alle i fængslet, men to ting holdt mig tilbage fra at spørge, nemlig en vis ængstelse for, at jeg ikke ville få lov, samt den omstændighed, at jeg ikke er solo-sanger.

Men så klarede vi situationen på anden måde, for da Per og jeg opdagede, at der ikke blev skredet ind mod vor nynnen julesalmer, sang vi til sidst frit og frejdigt både den traditionelle "Julen har bragt velsignet bud" og "Glade jul, dejlige jul", og naturligvis glemte vi heller ikke at kalde på den længselsfuldt ventede fred på jorden ved at synge "Dejlig er jorden". Der var ganske vist ingen af os, der syntes, at jorden var dejlig, set her fra cellen, men vi vidste, at den kunne blive dejlig, hvis juleevangeliet fik indpas hos alle.

Dagen efter, altså juledag, havde Per og jeg to dejlige oplevelser

gennem to hilsener fra andre fanger. Sagen var nemlig den, at Per var ret dygtig til at sludre med fangevogterne, og ad denne vej lykkedes det ham at skaffe os begge arbejde udenfor cellen, hvorved vi kom i forbindelse med mange forskellige fanger, bl. a. også med vore nærmeste naboer, et ægtepar fra Fredericia, der nok sad i celle, men ikke helt på samme måde som vi andre. De kunne f. eks. jævnligt modtage besøg i selve cellen.

Juledag fik Per og jeg en hjertelig tak fra dette ægtepar for vor julesang. Den havde gjort så godt,

Vi tændte juleaften et træ, der vel var 25 cm højt.

sagde de, og hjulpet dem til at opleve julen — trods alt.

Den anden glædelige oplevelse var, da en medfange under vort rengøringsarbejde på gangen stak mig en lap papir, hvorpå stod en slags beskrivelse af hans juleaften. Han fortalte på papirlappen, at han havde været så bedrøvet og havde tænkt, at det var helt umuligt at fejre jul her i fængslet. Han havde på Nørrebrogade i Køben-

havn deltaget i likvideringen af en stikker samt haft lager af skydevåben, og han kunne således når som helst regne med en hurtig afstraffelse. Til slut stod på sedlen: "Så gik døren og, og ind trådte du med en bibel. Jeg læste og læste, jeg følte mig så rig. Ja, jeg fik rigtig en god juleaften, og jeg vil aldrig glemme dit besøg."

Mellem jul og nytår kom Per ud, og efter nytår blev jeg sendt til Horserød-lejren. Det, der optog alles sind her ved vor ankomst, var den lige fejrede jul. Man havde fået ganske god julemad, og den tyske lejrkommandant havde i sin juletale sagt, at kom han i lejr, ville han håbe, at han måtte få det blot tilnærmelsesvis så godt, som de danske fanger i Horserød havde det. Sensationen i denne tale var naturligvis, at lejrkommandanten julen 1943 egentlig havde erklæret, at han ikke selv troede på nogen tysk sejr, samt at han var klar over, at efter krigen ville SS-erne blive fanger.

Den 20. januar 1944 blev 66 danske fanger fra Horserød samt 11 fra Vestre Fængsels tyske afdeling deporteret til kz-lejren Sachsenhausen ved Berlin.

De første 14 dage var vi i en isoleringsblok, og selv om det var forbudt, kom vi undertiden i samtale med danske kammerater, der var kommet til lejren en måned før os. De var kommet dagen før juleaften, og det, der især optog deres sind, var dette, at deres første oplevelse i det fremmede var at skulle holde jul i tysk kz-lejr.

Selv slæbte vi os gennem de mange, lange måneder i en tilværelse, hvor sult, stokkeslag, spark og hængninger hørte uløseligt med til tilværelsen i lejren.

Håbet om at måtte komme hjem

Vi levede nu en tilværelse, hvor sult, stokkeslag og hængning hørte uløseligt med til tilværelsen i lejren.

i løbet af sommeren holdt dog modet i os. En kammerat iblandt os havde visse synske evner, og han lovede os ganske bestemt, at vi skulle komme hjem til Danmark den 21. juni 1944. Han lovede os endvidere, at afviklingen af lejren skulle foregå på den måde, at en skønne dag kom der en mand ind i lejren med et hvidt Røde Korsflag i hånden og meddelte, at nu havde Tyskland kapitulert og Røde Kors derfor overtaget lejren. På det sidste punkt fik han jo omtrent ret, men jo ikke på det første.

I November var vi helt sikre på, at nu vilde det store ske, der skulde bringe os friheden, men da vi så kom til december måned, uden at det ventede var sket, begyndte vi at affinde os med at skulle holde jul i lejren.

Fra vore familier i Danmark fik vi midt i december gode julepakker, og fra den danske kirke i Berlin fik jeg en pakke med julelys og juleløbere til danskergruppen.

Fra alle fabrikker søgte fangekammerater at tage noget med hjem til blokkene for at pynte op og skabe julestemning. Selve feberperioden op mod jul syntes at arte sig nogenlunde ens; for de mange nationaliteter, der var repræsenteret i fangernes kæmpeflok, havde alle den feber, der også herhjemme griber store og små, rige som fattige op mod jul.

At organisere fra fabrikken, hvor man gjorde slavearbejde, anfægtede ikke samvittigheden hos nogen. Problemet var at få julesagerne fra arbejdspladsen til blokken, altså også gennem porten med det strenge eftersyn. Flere gange op op mod jul blev marchkolonnerne standset ude på vejen. SS-er gik i gang med at kropsvisitere hver enkelt. Det blev nu benævnt med et mere fladt ord, nemlig Filzning. Trods fangevogternes energi, lykkedes det kun sjældent for dem at finde noget, der var organiseret.

Hver morgen afgik i julemåneden store "Himmelfartskommandoer" til Berlin, hvor fangerne skul-

le deltage i oprydningsarbejderne efter de store bombardementer af Tysklands hovedstad. Det var under dødsstraf forbudt himmelfartsfolkene at tage noget som helst imellem murbrokkerne, og selvfølgelig var der nogle, der overtrådte forbudet. Hver aften stod der derfor en hel række uden for lejrforerens kontor. Mange af dem fik stokkeslag, mens andre fik hængt et skilt på maven, hvor der stod ordene: "Räuber" eller "Plünderer". Disse fanger kom til at opleve juleaften et bedre sted end i lejren.

I de dansk-norske blokke gjorde vi store juleforberedelser. I min egen blok stillede vi et program op, som omfattede 11 punkter. Men det skulle vi ikke have gjort, for det kom lagerälteste (lejrældste) for øren, og han krævede programmet forelagt til godkendelse med det resultat, at han erklærede, at vi måtte være forrykte, siden vi ville høre juleevangelium, synges julesalmer og holde taler, når tyske soldater lå og forblødte på slagmarkerne.

Nå, men nordmænd er ikke så lette at slå ud. Mange af dem havde flere års erfaring i fangenskabstilværelsen, og de meddelte så, at julefesten var aflyst, men underhånden blev det antydnet, at vi bare ville gennemføre alt det planlagte alligevel, blot give det præg af det improviserede.

Vi fik faktisk en god juleaften. Odd Nansen, arkitekten fra Lysaker i Norge, en søn af den kendte Fritjof Nansen, gjorde et stort arbejde med at omdanne vor blok til en norsk fjeldhytte. Med en gruppe af danske kammerater indøvede jeg i tiden før juleaften en del danske sange, som vi sang flerstemmigt juleaften.

Eet punkt i julehøjtideligheden

faldt dog bort, nemlig præsternes juletale. Det var planlagt, at de 4 norske præster, som selv var fanger, skulle læse juleevangeliet i hver af blokkene og holde en kort juleprædiken, men da der var udtrykkeligt ekstra forbud særlig mod juleevangeliet, blev planen opgivet.

Juleaften forærede vi vor lejr- mad til ungdomsblokkene, hvor man var meget glad for denne ekstraration. Selv smurte vi hver især nogle stykker mad fra julepakkerne, forærede noget af det til særligt trængende, satte resten på bordene og legede så jul med julebord.

Rejseleder Berg Hansen meddelte nu, at egentlig skulle højesteretsdommer Stang fra Oslo tale, men nu ville han selv gøre det — for han havde større anciennitet i kriminaliteten, tilføjede han med lune. Derefter rejste den norske digter Arnulf Överland sig og læste det digt, der nu næsten er blevet klassisk berømt, "Jul i Sachsenhausen".

Der var noget fængende ved ham, som han stod der, lille af vækst, firskåren og med en stemme, der klang fast, men ikke hård. Det var tydeligt, at han var eet med sine landsmænd gennem lang tids kamp mod okkupanterne.

»Et juletræ er tændt på
galgebakken!
Vi sitter bænket ved vor
suppeskål,
og dufter stille af den sure kål, —

— — —
En mand blir løslatt,
ind kommer der en hundredtallig
flok.

Når blir det nok?

— — —
Der går en vei til frihet —
skorstenspiiben!
Det er et hverdagsblad av vor
historie,
en alfarvej i revier og
krematoriet!«

— — —
Ja, de havde rejst et juletræ for os i lejren. Vi var alle glade for juletræ, men vi kunne ikke lide, at det var rejst der, hvor de hængte vore kammerater.

Efter anmodning fra mine danske kammerater holdt jeg en jule- tale og takkede nordmændene for deres kamp mod nazisterne, og en

norsk dyrlæge holdt en svartale og hyldede det danske folk, som han havde lært at kende særlig godt under studieårene i København.

En time senere end sædvanligt ringede lejr-klokken, hvorefter lysene i blokkene blev slukket. En ekstratime havde vi fået til at holde juleaften.

JOHS. FOSMARK

Fem gangen jul i fengsel og fangeleir

Allerede den 9. april 1940 arresterede tysk gestapo den norske redaktør Sigvard Strandsted, der som storrapporter havde sin bopæl i Berlin.

Strandsted kom først i fængsel, senere i kz-lejr og kom således til at fejre jul 5 gange i fangenskab. Han fortæller her om den største af alle årets glædesfester under de særlige forhold.

Når man reiser med høybanen på øst-vest-linjen i Berlin, kommer man tett forbi det store og eldgamle varetektsfengslet i Lehrter Strasse. I min Berlin-tid reiste jeg ofte denne vei, og var det juleaften, måtte jeg alltid la blikket streife de lange rekker av bitte små tilgittrede vinduer i fengslets tre etasjer. Det var julestemning overalt, lysende juletrær i forretningene og på de åpne plasser, pakkeslepene mennesker og strålende og forventningsfulle barneøyne. Men fengselsfasaden så i all sin dystrehet ut som den ville stenge all julestemning ute. —

JULEN 1940 satt jeg selv bak et av de små tilgittrede vinduer i varetektsfengslet i Lehrter Strasse. Når jeg stod opp på sellens eneste vaklende stol og strakte meg det jeg formådde, kunne jeg juleaften se fullstop-

pede høybanevogner fare avsted med travle mennesker, som var underveis under forsøket på å gjøre det best mulige ut av denne krigsjul. Jeg husker at jeg slog sentimentaliteten vekk under konstateringen av det bedrøvelige i, at livet derute tilsynelatende gikk sin vante gang uten meg. Altså var jeg overflødig. Allikevel var jeg oppfylt av en tilfreds følelse. For i de to kommende dager ville jeg i et hvert fall være fri de stadig mer enerverende forhør. De var etter hvert blitt lengere og skarpere. Etter noen tir forhør kom det en ny uth tatt etterforsker og gen.

mens jeg r
sulten or
pågiver
mang
lagt
li
gen-
ra van-
sket. bortset:
aten varm pölse